

NEVŠEDNÍ A ZVLÁŠTNÍ ERBOVNÍ ZNAMENÍ V NOBILITAČNÍCH SPISECH ČESKÉ DVORSKÉ KANCELÁŘE

MARKÉTA HRDLIČKOVÁ

Ve fondu Česká dvorská kancelář, uloženém v současnosti na 1. oddělení Národního archivu, se zachovala celá řada nobilitačních spisů, které z větší části unikly skartacím, jimž byl tento fond v minulosti několikrát vystaven. Četnost, s jakou se ve spisech dochovaly jednotlivé typy aktového materiálu, je velice rozdílná, ale co nechybí téměř nikdy, je koncept nobilitace či inkolátu. V rámci konceptu konečného znění budoucí nobilitační listiny je i blason erbu, pokud nobilitovaný dostával právo nosit erb poprvé, či pokud byl erb v rámci povýšení uvnitř šlechtické hierarchie polepšen. A mezi těmito blasony se najdou vskutku zvláštní či jedinečná erbovní znamení. Následující řádky nejsou – a ani si nekladou za cíl být – jejich plným výčtem, ale spíš jen jakousi sondou – veskrze výběrovou, ilustrační, a hlavně subjektivně zabarvenou. Ze stejného důvodu budou v následujících řádcích uváděny pouze figury nebo pole štítu relevantní k výkladu, nikoli celé znaky.¹ Speciální zřetel pak bude věnován figurám zvláštním, neobvyklým, nebo alespoň neběžným v české heraldice.

Nobilitační řízení většinou započalo podáním žádosti, adresované přímo panovníkovi a vyřizované, v našem případě, Českou dvorskou kanceláří. Žádost dostal na vyřízení příslušný referendář, poté byla projednána v radě a pokud nebyly námitky nebo nesrovnalosti, či nebylo třeba něco dalšího doložit, byla žádost předána taxátorovi k vyměření poplatků a dále ke schválení erbovní cenzuře. Tu původně nejspíš vykonával přímo některý ze zaměstnanců kanceláře, později byl najat úředník přímo pro tuto práci určený. Ve starším období kontroloval úředník pouze základní heraldickou správnost erbu (a to rozhodně nijak důsledně), aby si znaky nebyly příliš podobné a aby užitá znamení byla vhodná. Pokud nebyl znak shledán vhodným, byl původní návrh poupraven – změnou tinktury (často zlatá za stříbrnou nebo naopak), změnou, úpravou nebo úplným vypuštěním figury (často se z orlů stávaly

---

1 Blasony jsou uváděny podle blasonů v nobilitačních spisech, pokud jsou v nich obsaženy. Tam, kde je původní blason nejednoznačný nebo příliš odlišný od dnešního úzu, byl popis upraven tak, aby byl srozumitelný.

orlice, ze lvů lvíce nebo figury přicházely o korunkou) nebo kompletním přepracováním znaku. Mnozí žadatelé chtěli mít ve znaku odkaz na císaře, který jim znak udělil, nebo na jednu z korunních zemí – buď tu, kde jejich rod žil, nebo tu, kde se vyznamenali (jako například vojáci coby upomínku na uherská bojiště a vítězství nad Osmany). Zde je na místě zdůraznit, že užití těchto znaků, které se tak či onak vztahují k císaři nebo k území, které spadalo pod jeho vládu, bylo možné pouze na zvláštní povolení a znamenalo zvláštní panovnickou milost,² a obecně lze říci, že tuto „obzvláštní milost císařovu“ obdrželi většinou pouze zasloužilí vojáci vyšších šarží, vysocí dvorští úředníci nebo osobní sloužící císaře.

Pro starší období nejsou známy podrobnosti o tom, kdo v české (dvorské) kanceláři funkci kontrolora erbů zastával. V přednesení, které se nachází ve spise Johanna Jacoba de Blanca, je názor ohledně dvou dukátů v erbu formulován tak, že „kancelář se nedomnívá“³, takže úředník pověřený touto prací byl pravděpodobně součástí kanceláře, nebo si ho česká kancelář najímala od kanceláře rakouské, u níž je funkce erbovního cenzora doložena již od 16. století.⁴ V roce 1707 jmenoval Josef I. do funkce erbovního cenzora Williama O’Kellyho, ovšem jeho vyjádření a poznámky na okrajích erbů se objevují i ve spisech české kanceláře z konce panování Josefova otce Leopolda. Sir William O’Kelly ab Aghrim (asi 1670–1751) (většinou se psal jako Guillermo O’Kelly, Hibernia, ex familia O’Kelliorum ab Aghrim) byl původem irský šlechtic, který opustil svou vlast s posledním katolickým králem Anglie, Jakubem II. Jeden čas zastával funkci krále erbů ve Španělském Nizozemí, koncem 90. let odešel do Prahy a následně do Vídně, kde vstoupil do císařských služeb a zastával funkci císařského herolda (armorum inspector či wappeninspector).⁵ Zemřel ve Vídni 26. února 1751 a je pohřben u trinitářů.⁶

Pokud byl z jeho pohledu erb v pořádku, připsal na okraj malého lístku s barevným vyobrazením erbu většinou pouze „Confirmatum est“ nebo „Conforme

2 Viz např. vyjádření kanceláře ve spisu de Blanc: Národní archiv (NA), fond Česká dvorská kancelář (ČDK), sign. IV D1, kart. 416, spis de Blanc.

3 Tamtéž.

4 Brňovják, Jiří: Šlechticem z moci úřední: udělování šlechtických titulů v českých zemích 1705–1780. Ostrava 2015, s. 152. Seznam známých inspektorů erbů od O’Kellyho až do konce monarchie a jejich kompetence sepsal Jäger-Sustenau. Jäger-Sustenau, Hans: Erbovní cenzori v Dvorských kancelářích ve Vídni 1707–1918. Genealogické a heraldické informace 2–3, 1988, s. 115–132.

5 Brňovják, Jiří: Šlechticem z moci úřední: udělování šlechtických titulů v českých zemích 1705–1780. Ostrava 2015, s. 152.

6 Viz matrika zemřelých kostela sv. Štěpána ve Vídni, Wien/Niederösterreich (Osten): Rk. Erzdiözese Wien 01., St. Stephan Sterbebuch, sign. 03-26, fol. 6v, dostupné online na https://data.matricula-online.eu/cs/oesterreich/wien/01-st-stephan/03-26/?pg=15&fbclid=IwAR3ys-ky_sD7w9Zz_rQritNADnVtKNXxHdVe8Rb2XSniYSVZfUir8zwJ8 [15. 2. 2023].

est arti et statuti“ a pod tím je většinou jeho podpis. Pokud měl k erbu či nějaké figuře konkrétní připomínky, může se ve spisu nacházet celé jeho stanovisko na zvláštním listu papíru – např. když se vyjadřoval k tomu, jestli orlice Čejků z Olbramovic není příliš podobná té Kolovratské.⁷ Své připomínky a stanoviska psal výhradně latinsky, protože se nikdy nenaučil psát německy.

Barevné provedení znaku na zvláštním listu papíru bylo pravděpodobně již od 17. století povinnou součástí žádosti o nobilitaci. Do současnosti se jich nedochovala ve spisech ani polovina, nejspíš vzhledem k jejich malým rozměrům, vizuální přitažlivosti a vhodnosti coby sbírkového předmětu. Tam, kde se původní nákresy dochovaly, mají nyní podobu menších kartiček s barevným provedením znaku, které jsou přilepeny několika kapkami červeného vosku na čtvrté nebo páté straně konceptu nobilitace, poblíž místa, kde je blason znaku. Jedná se o umístění sekundární a zbytky červeného vosku na stejných místech složek, kde nyní vyobrazení chybí, svědčí o tom, že barevná znázornění byla součástí i téměř všech ostatních složek. Tam, kde nejspíš chyběla již před delší dobou, jsou poblíž textu blasonu náčrtky perem s počátečními písmeny tinktur nahrazujícími barevnost. Všechny tyto náčrty jsou kresleny dodatečně, nejspíš jednou rukou a během krátké doby, takže pocházejí až ze samotné kanceláře a vznikly pravděpodobně někdy během 19. století. Ony barevné si nechával namalovat žadatel na vlastní náklady, ale vzhledem k tomu, že mnoho ze stejné doby je jich stylově velice podobných nebo jsou prokazatelně kresleny stejnou rukou, existoval asi jen velice omezený okruh osob, které bylo možno na tuto práci najmout. I přesto je jejich kvalita značně kolísavá a pohybuje se od znaků hrubě načrtnutých perem a doplněných jen pár tahy hodně ředěných barev až po nádherně vymalované erby zasazené do architektonických prvků doplněné o alegorické postavy, postavy panovníků nebo nástroje povolání petenta.

Barevná vyobrazení mohou být buď erbu navrhovaného, opraveného, nově uděleného, nebo například i matčina a otcova erbu, které by si žadatel přál spojit v jeden. V případě změn oproti původnímu návrhu mohou být změny poznačeny přímo do vymalovaného erbu (zamalovaná korunka barvou nebo perem škrtnutý ocas), připsány vedle (např. „gelb sein“, „einfach sein“), nebo mohl být vypracován náskres zcela nový a ve spisu mohly zůstat oba – ovšem často bez označení, který je který, a v takovém případě je pak nutno porovnat náskres s blasonem.

Co se pak nově udělených znaků týče, podléhaly – samozřejmě, jako vše ostatní – dobovému vkusu a dalo by se říci i módním trendům. V době, z níž pochází nejvíc spisů (tj. od Ferdinanda III. až po Karla VI.) byla móda složitějších erbů, a tak je počet nově udělených znaků s jedním polem minimální. Nejčastější variantou je čtvrcení (soudě dle ne vždy splněných přání žadatelů ideálně doplněné

---

⁷ NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 423, spis Čejkové z Olbramovic.

srdečním štítkem) a to i za cenu opakování figur. Následuje dělení, méně už pak polcení nebo naopak větší počet polí. V určitých obdobích se periodicky těší zvýšenému zájmu některé méně oblíbené figury, např. dělení špicí. Mezi nejoblíbenější znamená patří lvi a orli (resp. lvice a orlice), nebo alespoň jejich části, hned za nimi pak následuje gryf.

Přilba je téměř vždy „otevřená turnajská korunovaná“, bez ohledu na stav, do nějž je petent povyšován, a jejich počet ne vždy odpovídá stavu, který je udělován. Erby s točenicí jsou udělovány jen velice zřídka.⁸ Zcela ojedinělým případem je udělení erbu s turbanem místo točenice.⁹ Další výjimkou je udělení štítu bez přilby a pouze s korunou pro Stephana Kordicse,¹⁰ jehož rod, a tedy i původní a nyní pouze polepšovaný erb pochází z Uher, kde byly heraldické zvyklosti poněkud odlišné. Největší oblibě se těšila dělená přikryvadla, většinou červeno-zlatá a modro-stříbrná, a to často bez ohledu na tinktury erbu.

Klenoty často opakují figury ze štítu, ale zhruba stejně často užívají i nově udělené erby tradiční klenoty jako jsou křídla (většinou dělená nebo alespoň každé jiné barvy), pštrosí pera, paví kyta či olifanty (většinou taktéž dělené) – tyto klenoty pak bývají často kombinovány i s figurami ze štítu.

Bohužel, jen ve velice ojedinělých případech je zachováno i zdůvodnění výběru jednotlivých figur v erbu. Ve starším období se výjimečně najde zmínka přímo v textu konceptu nobilitace, v mladším pak výjimečně obsahuje spis i samostatné vyjádření petenta. Příkladem prvního může být znak Caspera Josepha Alta, u nějž je ve zdůvodnění nobilitace doslova zmíněna jeho obětavost při službě v armádě: „... v kořenech růže se nachází stříbrný pelikán, který svou krví krmí svá mláďata“.¹¹

Příkladem druhého může být Johann Wenzel Felix Březyna von Birkenwald, který byl registrátorem desk zemských, a tak chtěl mít „v klenotu rostoucího lva směrem v pravo, jak v tlapách drží kvatern desk zemských“, ovšem to mu nakonec cenzura nepovolila.¹²

Na pomezí pak stojí spis Johana Jacoba de Blanca, který sice nemá zdůvodnění v původní žádosti ani v textu nobilitace samé, ale ze zachovaných dokumentů lze vyčíst, že se kancelář ohradila proti původnímu požadavku petenta, aby mohl mít v erbu dva zlaté císařské dukáty, de Blanc jim pak napsal zdůvodnění, že jeden má

8 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 506, spis Vratislavský.

9 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 477, spis Pugnetti.

10 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 451, spis Kordics.

11 Pelikán je často zobrazován, jak si do krve rozedírá zobákem hruď a vlastní krví krmí svá mláďata – a představuje tak obětavost. Viz např. Buben, Milan: Encyklopedie heraldiky. Praha 1994, s. 276. NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 411, spis Alt von Alten.

12 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 419, spis Březyna von Birkenwald.

symbolizovat jeho službu císaři ve vojsku a druhý pak jeho službu úřednickou, což mu bylo nakonec povoleno.¹³

U většiny ostatních znaků – z nichž jsou některé až podivně konkrétní – se o jejich smyslu můžeme pouze domýšlet. Jediným vodítkem mohou být dva typy znamení: mluvící znamení, která nějakým způsobem reflektují jméno svého nositele, nebo taková, která nějak souvisejí s jeho povoláním.

V první skupině, kdy jedna z figur přímo odkazuje na jméno nositele, můžeme najít například „v černém poli zlatý korunovaný gryf ve skoku vpravo, který v pracích drží stříbrný límec... stříbrný límec v klenotu“ (pozn: *die Krause – něm. okružít, nabíraný nebo zdobený límec*) (obr. 1),¹⁴ „na stříbrném štítě hlava jelena obrácená doprava, která má v tlamě „grüner Dorsch, oder Kraurt-Steugel“ (pozn: *dotsch* nebo *dorsch* je specificky rakouský název pro jeden druh tuřínu) (obr. 22),¹⁵ „v černém znaku tři veliké plameny... v klenotu dva černé olifanty, z nichž šlehá oheň“ (pozn: *die Flamme – něm. plamen*) (obr. 23),¹⁶ „v černém poli zlatý cvrček“ (pozn: *die Grille – něm. cvrček*),¹⁷ „obětní oltář se zapálenou obětí“ (pozn: *der Weihrauch – něm. kadidlo*) (obr. 2),¹⁸ „ve staré červené židli sedící soudce se „scepter“ v ruce“ (pozn: *der Richter – něm. soudce, scepter je zvláštní druh většinou vyřezávaného žezla, které slouží coby odznak většinou úřední moci*) (obr. 3).¹⁹ Možné jsou i varianty, kdy je zkombinováno více figur, aby daly dohromady jméno, jako např. „v horním poli závaží – jeden centýř železné barvy, ve spodním zelené údolí“ (pozn: *das Tal – něm. údolí*) (obr. 4),²⁰ „lev ve zvednuté pravé tlapě drží několik hlavic česneku se zelenými natěmi svázanými dohromady“ (pozn: *aglio – it. česnek, der Löwe – něm. lev*).²¹

Druhou skupinou jsou znaky odkazující na povolání nositele. Mezi nimi můžeme nalézt hlavně odkazy na povolání, která měla společensky určitou váhu a „nezatěžovala“ původ budoucích generací nežádoucími asociacemi, to znamená, že se jedná převážně o úředníky a vojáky. Mezi prvně jmenované patří již výše zmíněný Johann Wenzel Felix Březyna von Birkenwald (obr. 5), registrátor desk zemských, dále pak Liborius Lamers von Lipspring, slezský rentmistr, kancelista u Kladského úřadu a výběrcí daní v Rakousku: „v srdečním červeném štítu želez-

---

13 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 416, spis de Blanc.

14 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 423, spis Crause.

15 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 426, spis Dorsch.

16 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 429, spis Flamm.

17 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 435, spis Grill.

18 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 510, spis Weirach.

19 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 481, spis Richthofen.

20 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 421, spis Centner.

21 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 410, spis Allio von Löwenthal.

ná okovaná truhla neboli kasa, na níž stojí stříbrný dvouocasý lev s korunkou“,²² Johann Baptista Kaschnitz von Weinberg, úředník solního úřadu „v černém štítě zlatý lev vpravo obrácený, který drží v obou prackách vědro soli“.²³ Antonio von Janinalli, nejvyšší mincmistr v Kutné Hoře, má ve štítě i v klenotu dvě zkrížená kladívka, v klenotu je doplňuje ještě nápis „Spe et Patientia“.²⁴

Některé figury mohou na povolání odkazovat ne zcela přímo. Jako např. Heinrich Sartorius z Weisenthalu, sekretář Nejvyššího úřadu ve Slezsku, má v popisu uvedeno „v klenotu postava... v pravé ruce srolované popsané listy papíru“.²⁵ Nebo Johann Centner z Cententhlu, který byl 20 let berním úředníkem, má „v klenotu rostoucí postavu mladíka v červeném odění s modrým límcem, páskem a manžetami a se zlatými vlasy, hledící vpravo, levou ruku v bok, v pravé tři zlaté obilné klasy“ (obr. 4),²⁶ které odkazují na vybírání daně. Trochu specifickým znakem, který odkazuje sice na kariéru majitele erbů u vojska, ale spíše na jím zastávanou funkci než na jeho válečnické zásluhy, je znak Maxmiliána Alexandra Ludwiga von Blumenkron. Ten dva roky zastával funkci kvartýrmajstra, tedy toho, kdo se stará vojenskému oddílu o ubytování a stravu. Na to odkazuje figura v klenotu jeho erbů: „v klenotu postava v modrém dolomanu, levou ruku v bok, v pozvednuté pravé ruce stříbrnou lžičku“.²⁷

Vojáci jsou poněkud specifickou skupinou, u nichž téměř polovina má v erbů nějaké znamení, které odkazuje buď obecně na boj a válku, nebo dokonce na některé konkrétní události, kterých se žadatel účastnil. Jednou z nejvíce zastoupených událostí, která se promítla do udělených znamení, je samozřejmě obrana Prahy před Švédy roku 1648. Mezi nimi jsou obvyklé znaky obsahující obrněnce nebo obrněnou paži, často v kombinaci s architektonickými prvky odkazujícími na město nebo jeho opevnění – jako např. brána, most nebo hradby. Obrněná paže je obecně vzato nejčastějším znamením (bývalých) vojáků. Většinou třímá meč, ale mohou se objevit i jiné zbraně nebo předměty spojené s válkou, které může mít: „obrněná pokrčená paže, která směrem doleva drží stříbrný dvoucípatý praporek se zlatou žerdí“,²⁸ „v klenotu obrněná paže s jezdeckou pistolí“,²⁹ „paže tří-

22 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 454, spis Lamers von Lipspring.

23 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 447, spis Kaschnitz von Weinberg.

24 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 445, spis Janinalli.

25 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 484, spis Sartorius z Weisenthalu.

26 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 421, spis Centner.

27 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 416, spis Blumenkron.

28 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 418, spis Bressler.

29 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 424, spis Desfours.

mající toulec³⁰ nebo „paže svírající turecké kopí“³¹ či dokonce více věcí najednou „v klenotu paže s mečem a dvěma prapory“.³² Spíše ojediněle se objevují obrněné paže třímající jiné než válečné předměty: „dvě obrněné paže držící hořící srdce“.³³

Další výjimkou je pak paže neobrněná: „zlatě oděná paže s mečem, která má nad loktem krvavé zranění“³⁴ nebo „při levém kraji štítu na zlatém mraku se třemi „špičkami“ vyrůstající směrem doprava paže ohnutá v lokti, ve fialovém odění, která v ruce třímá tureckou šavli“.³⁵

Jiné zbraně odkazující na vojenskou kariéru, krom meče a již zmíněné vojenské pistole v erbu rodu Desfours, jsou mimo jiné: kopí,³⁶ partyzána,³⁷ halapartna – „tři zkřížené halapartny“³⁸ a morgenštern,³⁹ nebo méně tradiční zbraně, které odkazují ke konkrétní vojenské kariéře: turecká šavle,⁴⁰ „vyskakující postava Turka v modrém kaftanu se zlatou šerpou, s bílým turbanem na hlavě a s nataženým lukem v rukách“,⁴¹ buzikan (obr. 6)⁴² nebo zcela konkrétní „osmanské kopí zvané turecky czida“.⁴³ Dále to mohou být různé součásti vojenské výzbroje jako např. „pošikem položené za sebou tři stříbrné jezdecké ostruhy“,⁴⁴ „obrnělec, na hlavě burgonet se třemi pery“,⁴⁵ či ještě méně tradiční výstroj „stříbrná hradba, na ní stojí lev, který v prackách drží zlatý obléhací žebřík“.⁴⁶

Za zmínku stojí tři podobné znaky udělené vyšším vojenským důstojníkům, které pravděpodobně zobrazují nějakou konkrétní vojenskou operaci z bojů s Turky v první polovině 60. let 17. století na území obsazených Uher. První z nich je „ve štítě i v klenotu stříbrná hořící věž, z jejíchž tří oken a otevřené

---

30 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 450, spis Koch.

31 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 451, spis Komorník.

32 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 464, spis Millenaw.

33 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 531, spis Zang von Zangen.

34 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 424, spis Deblin.

35 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 422, spis Clary.

36 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 436, spis Gutsmuths.

37 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 420, spis Butz.

38 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 429, spis Flade.

39 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 422, spis Claussnicz.

40 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 416, spis Blankovský.

41 Tamtéž.

42 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 503, spis Ungar.

43 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 451, spis Komorník.

44 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 417, spis Boos-Waldeck.

45 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 420, spis Butz.

46 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 450, spis Kokolský.

střechy šlehají plameny a vypadávají z nich hořící Turci“ (obr. 7).⁴⁷ Druhý, o něco jednodušší, patří císařskému generálovi Janu van der Croonovi (obr. 8)⁴⁸ a nakonec ještě jednodušší verze „stříbrná kvádřovaná hořící věž s jedním oknem, z něž šlehají plameny“.⁴⁹

Mezi udělenými a navrhovanými erby se najdou i takové, které by se daly označit rozhodně za jedinečné. Ať již kvůli tomu, jak si je nobilitovaný či petent představoval a pospojoval v jeden heraldicky hrůzostrašný návrh, nebo pro obskurnost a naprostou nevhodnost zvolených figur. Příkladem prvního přístupu, z něž by byl hezký obraz, ale ne erb, může být „pod nebem široká země, v patě štítu potok, vše přirozených barev. Vprostřed štítu fialová stolistá růže se zelenými lístky a odhalenými kořeny, nad ní zlatá královská koruna. V kořenech se nachází stříbrný pelikán, který svou krví krmí svá mláďata“ (obr. 9).⁵⁰ Nebo „ve štítě nymfa, neb mladá mořská panna se zlatými vlasy, pravou ruku pozvednutou k blesku, v moři před bouřkovým nebem přirozených barev, z pravého horního rohu štítu se objevuje ohnivý mrak, z něž vyráží zlatý blesk směřující k panně... v klenotu siréna“ (obr. 10).⁵¹

Příkladem erbu s heraldicky naprosto nevhodnými figurami, které nelze na první pohled dobře poznat, natož správně popsat, může být: „Štít červeno-stříbrně dělený, v horním poli závaží – jeden centýř železné barvy, ve spodním zelené údolí“ (obr. 4).⁵² Dalším příkladem může být: „v modrém poli potok přirozené barvy“,⁵³ kdy ani v návrhu erbu není na první pohled patrné, že v onom poli nějaká figura vůbec je.

Specifickým případem pak jsou figury a celé znaky, které pravděpodobně měly pro původního nositele znaku nějaký význam, ale vzhledem k tomu, že v žádosti ani nobilitační listině není přímo uveden, dnes lze jen těžko říci, co tato konkrétní figura znamená: „v klenotu rostoucí nahý mladík s šedo-zlatými vlasy s červenou šerpou s mašlí z pravého ramene k pasu, v pravé ruce drží červenou nápisovou pásku se zlatými písmeny S.D.P.N.Q.C.N. a v levé tři stříbrné hady neb zmije se zlatými jazyky“ (obr. 24).⁵⁴

Další výčet zahrnuje nepříliš obvyklé figury, které se v souboru objevily: „fénix“,⁵⁵ „v klenotu černo-zlaté a červeno-stříbrně dělená křídla, mezi nimi Samson

47 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 495, spis Schönaich.

48 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 423, spis Cron.

49 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 453, spis Kretschmer.

50 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 411, spis Alt von Althen.

51 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 492, spis Schauer ze Schauerfeldu.

52 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 421, spis Centner.

53 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 446, spis Jordan.

54 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 421, spis Cattani.

55 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 411, spis Altmann.

zápasící se lvem“,⁵⁶ „východ slunce“,⁵⁷ „zelená lilie s kořeny, kolem sebe dva zlaté dukáty“ (obr. 11),⁵⁸ „v červeném poli kompas se zlatou schránkou převýšenou zlatou šesticípou hvězdou“,⁵⁹ „tři modré lilie“ ovšem nikoli v klasickém pojetí heraldickém v podobě fleur-de-lis, ale v čistě botanickém pojetí, včetně kořenů,⁶⁰ „dvouhlavý černě oděný mouřenín se zlatým obojkem“ (obr. 12),⁶¹ „v klenotu do prava obrácená veverka ve svých přirozených červených barvách, se zdviženým ocasem, jež v pracích drží lískový oříšek“,⁶² „na zadních stojící liška přirozených barev obrácená doleva, v tlamě má slepičí pírká, nahoře tři stříbrná, dole tři černá“,⁶³ „na zelené zemi stříbrno-zelená hořící hora dštící jiskry“,⁶⁴ „na zelené zemi tři rostliny ostropestřece, každá se třemi zelenými lístky a černým klasem“,⁶⁵ „na zelené zemi divý muž s dlouhým šedým plnovousem, na hlavě věnec z dubového listí, levou ruku v bok, v pravé drží za kořen ředkev se třemi lístky“,⁶⁶ „ve stříbrném hrotu trávník s jámou, ze které skáče červený vlk“,⁶⁷ „dva na sobě hrnce,⁶⁸ každý třikrát polcený, stříbrné se šesti obrácenými červenými krokvi, z každého z nich lezou po pravé straně tři a po levé dva červeno-zlaté pruhovaní hadi“ (obr. 13),⁶⁹ „tři mouchy“ (obr. 14),⁷⁰ „nahá zlatovlasá korunovaná žena jedoucí na černém medvědovi, v pravé ruce držící červeno-stříbrný, v levé modro-zlatý praporek“ (obr. 15),⁷¹ „v červeném poli v patě voda, na ní lodička s bílou prohnutou plachtou doprava, z každé strany stožáru jeden nahý lodník“ (obr. 16),⁷² „tři stříbrné polštáře, každý z nich na každém rohu

---

56 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 440, spis Hentschel.

57 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 451, spis Kordič a Jokay von Pohroncz-Szelepcsény.

58 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 416, spis de Blanc.

59 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 413, spis Behm.

60 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 417, spis Borntin.

61 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 425, spis Curto.

62 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 428, spis Fellner.

63 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 430, spis Frankenberg.

64 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 431, spis Funck von Funckenau.

65 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 433, spis Gerbert.

66 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 435, spis Grebner.

67 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 435, spis Gruber von Grubersberg.

68 V originále „dieTöpfe“, což může znamenat jak hrnec, tak květináč nebo dokonce i nočník.

69 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 436, spis Gutzmar.

70 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 445, spis Janequin. Jedná se o nerealizovaný znak, ve schváleném nakonec mouchy nahradila hlava černé orlice.

71 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 445, spis Jeruschin.

72 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 446, spis Joaneli.

stříbrný štápec“ (obr. 17),⁷³ „v modrém štítě nahý muž s dlouhými šedými vlasy a dlouhými šedými vousy, v pravé ruce drží meč, v levé zlaté žezlo, na hlavě zlatou korunu, přes bedra má stříbrný pás látky“,⁷⁴ „...v červeném poli přirozená voda, v ní mořská siréna se zlatými vlasy, v pravé pozdvižené ruce drží buzikan... v klenotu meluzína se zlatými vlasy“ (obr. 6),⁷⁵ „ve zlatém poli papoušek, který v pařátku drží prsten se safírem“⁷⁶, „v červeném poli pštros přirozených barev hledící vpravo, v zobáku podkovu“⁷⁷, „v zeleném poli vpravo stojící vlevo obrácený vlk přirozených barev, vlevo stojící proti němu muž v šedém starém oblečení s černým kloboukem, pravou ruku má na vlkově tlamě, levou drží přední pracku vlka, pod nimi leží wolfsangel (pozn: *wolfsangel je prohnutý hák ve tvaru přeškrtnutého S nebo Z vycházející původně z tvaru středověkých pastí na vlky, figura častá v německé a francouzské heraldice*)“ (obr. 18),⁷⁸ „zlatá římská busta se zavázanýma očima“.⁷⁹

Jednou zvláštní skupinou znamení (ať již schválených nebo neschválených) jsou figury spojené se smrtí. Vinzenz, Maria Magdalena a Maria Angela, potomci Petra Antonia La Motty, který pocházel z Nizozemí a sloužil jako obrist u jízdy, si přáli do erbu černý srdeční štítek se stříbrnou lebkou s dvěma zkříženými hnáty, ale znak jim byl nakonec schválen pouze bez srdečního štítku (obr. 19).⁸⁰ Druhým případem byli bratři Andreas Sebastian a Franz Sebastian Martin Fuchs von Todtenfels, kteří mají v erbu jak lišky, tak Smrt (pozn: *der Fuchs – něm. liška, der Tod – něm. smrt, Smrtka*): „... v horním stříbrném poli štítu proti sobě dvě červené lišky ve skoku bojující spolu... v klenotu dvě černá křídla a mezi nimi kostlivá smrtka, která v pravé ruce drží kosu, levou má v bok“ (obr. 20).⁸¹ Třetí případ pak je Johann Joachim Flacht von Flachenfeld, původem obchodník z Vratislavi, později i c. k. komerční rada, jehož otec byl obchodníkem a správcem radničních sklepů ve Vratislavi, jeho děd byl radním ve Wormsu. V erbu měl „...v červeném poli černé máry“ (obr. 21), po povýšení pak bylo „pole modré, na něm stříbrné břevno, na něm černé máry“.⁸²

73 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 446, spis Johnston.

74 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 451, spis König. Toto ne úplně tradiční zobrazení figury krále by mohlo odkazovat na epizodu popsanou v druhé knize Samuelově, kdy král David tančí téměř nahý před archou úmluvy.

75 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 503, spis Ungar.

76 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 434, spis Goltz.

77 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 420, spis Burkhard von Löwenhoff.

78 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 416, spis Birlen von Stollhoffen.

79 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 411, spis Arnold.

80 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 454, spis Lamotte.

81 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 431, spis Fuchs von Todtenfels.

82 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 429, spis Flacht von Flachenfeld.

Posledním kuriózním případem není ani tak zvláštní erbovní znamení, ale spíš formulace, které je užito v blasonu. Jedná se o erb Johana Jakoba Buze z Bisingburgu, který jej obdržel za vojenskou i jinou službu císaři, hlavně za statečnou službu ve švédské válce. „Štít čtvcený, v prvním stříbrném poli gryf přirozených barev ve skoku vlevo, který v prackách drží obouruční meč“.⁸³

---

83 NA, ČDK, sign. IV D1, kart. 420, spis Buz.

Unusual and Special Armorial Bearings in the Nobilitation Files of the Bohemian Court Chancellery

The process of ennoblement started by filing a supplica addressed to the emperor and processed by Bohemian Court Chancellery. The proceedings included a censorship of coats of arms-to-be. This was originally the duty of one of the officers of the Chancellery, but since the beginning of the 18th century, there was an especially appointed „Inspector of the arms“. The inspector made sure that the armorial achievements were according to the rules of heraldry. If there was a problem with the suggested achievement, the amendments could have been made by either changing the tinctures, correcting the charges or changing them. The colored pictures of armorial achievements are nowadays part of almost half of the cases of the Bohemian Court Chancellery. They are painted on smaller papers attached by small dots of red wax on the fourth or fifth page of the case, near the blason. In some cases, where these colored pictures were already missing when the cases were still part of the Chancellery archives, they are replaced by an ink-only drawing with just the letters replacing the colors.

The most common variant is a quartered field, party per cross (or even with in-escutcheon), the most popular charges are lions, eagles and griffins, ordinaries on the other hand are quite rare. The helms are almost always barred helms, no matter the exact rank of the supplicant. Torses are very rare, usually replaced by crest-coronets and in one case by a turban. The mantling is usually per pale both on the inside and outside, mostly red-gold and blue-silver, disregarding the colors of the shield.

The crests usually repeat the charges of the escutcheon, but the most traditional ones like wings, horns and panaches of feathers were used as well.

Unfortunately, cases where the documents mention anything about the reasons the armiger had for choosing the charges, are extremely rare and the only cases where we can be sure, are the canting arms.

Crause (obr. 1)

Weirach (obr. 2)

Richthofen (obr. 3)

Centner (obr. 4)

Brezyna von Birkenwald (obr. 5)

Ungar (obr. 6)

Schönaich (obr. 7)

Cron (obr. 8)

Alt von Althen (obr. 9)

Schauer ze Schauerfeldu (obr. 10)

de Blanc (obr. 11)

Curto (obr. 12)

Gutzmar (obr. 13)

Janequin (obr. 14)

Jeruschin (obr. 15)

Joanelli (obr. 16)

Johnston (obr. 17)

Birten von Stollhoffen (obr. 18)

Lamotte (obr. 19)

Fuchs von Todtenfels (obr. 20)

Flacht von Flachenfeld (obr. 21)

Flamm (obr. 23)

Dorsch (obr. 22)

Cattani (obr. 24)